

LÂLE ÜZERİNE NOTLAR

Elif Ersoy

*Mazhar-ı ism-i Celâl olmasa hakkâ lâle
Bulamazdı bu kadar rütbe-i vâlâ lâle
İzzet Ali Paşa*

Lâle Çiçeğinin Yapısal Özellikleri:

İran mitolojisine göre, bir yaprağın üzerindeki çiğ tanesine yıldırım düşmüş ve alev alan yaprak o haliyle donup kalarak lâleye dönüşmüş; göbeğindeki siyahlık da, yıldırımdan kalan yanık izidir. (1)

Lâle, zambakgillerden bir süs bitkisidir. Yaprakları 2-8 adet, uzun ve mızraksı; çiçekleri türlü renklerde ve kadeh biçimindedir. Çiçekler, sap ucunda, çoğunlukla bir, bazen ikidir. Çiçeklerin, parlak renkli, hemen hemen bir birine eşit olan altı taç yaprağı vardır. Ayrıca çok tohumlu bir bitki olup kapsül yapısında meyveleri vardır. (2)

Lalenin en önemli özelliği, kışın kardelenden sonra açan ilk çiçek olması ve 1,5 aylık ömre sahip olmasıdır. Lâle eksi dereceden etkilenmez, donmaz ve bahar müjdecisi olarak da sembolik bir önem taşır. (3)

Lâle, soğanlı bir bitkidir. Soğanlı bir bitki olduğu için soğanın belli bir olgunluğa ulaşmasıyla bitkide çiçeklenme görülür. Toprak altında gıda maddesi depolamak üzere değişime uğramış gövdelere sahip, gösterişli çiçekleri olan soğanlı bitkilerin toprak üstündeki kısımları, büyüme mevsimini tamamladıktan sonra sararıp solar. Soğanları ise uzun yıllar yaşamaya devam eder. Taç yaprakları yere doğru olan lale türünün Latince adı *fritillaria imperialis*'tir ve halk arasında Ters Lale, Ağlayan Gelin, Kerbela, Kral Lalesi, Kral Tacı, Yayla Çanı, Yere Bakan Lale olarak da bilinir. (4, 23)

Hıristiyanlıkta Ters Lâle:

Hıristiyanlıkta ters lâle Hz. Meryem'i temsil eder ve Ağlayan Gelin olarak anılır. Söylenceye göre, Hz. Meryem, Hz. İsa çarmıha gerilirken iki katre gözyaşı akıtmış ve gözyaşlarının toprağa düştüğü yerden bu çiçek bitivermiştir. *Hazreti İsa'nın çarmıha gerilişi sırasında boynunu büktüğüne inanılan ve Hıristiyanlar tarafında kutsal sayılan 'ters lale', Müslümanlar tarafından da hüznün sembolü olarak mezarlıklara dikilir.* Ters lale üzerine

araştırmalar yapan Yrd.Doç.Dr. Şevket Alp, ters lalenin aslında bir Anadolu kültürü olduğunu belirterek, şöyle demektedir: "Hem kutsallık, hem de kültür motifi açısından önemli bir yere sahip olan ters lale, Anadolu'dan 16. Y.y.da Fransız bir botanikçi tarafından batıya götürüldü. Batılılar, kendi kültürlerini oluşturup efsaneler üretti. Ters lalenin Hazreti İsa çarmıha gerildiğinde ağlayıp hüznü olduğu için boynunu büktüğü ve ağladığı söyleniyor. Ama gün geçtikçe bunun bir Anadolu motifi olduğunu görüyoruz. Eski köy ve mezarlıklarda ters lale var. Anadolu çok eskiden beri bunu genellikle mezarlıklarda hüznün çiçeği olarak kullanmış. Boynunu büktüğü ve nektarları döküldüğü için 'ağlayan lale' olarak da adlandırılıyor. Sevdikleri öldüğünde yakınları mezara ters lale dikerek hüznülerini böyle paylaşmışlar. Van'ın ve Hakkari'nin birçok mezarlığında ters laleyi görmek mümkün." (5, 23)

Mitolojide Lâle:

Mitolojide lâle çiçeği, Güneş ve bitki Tanrısı olan Adonis'in (Tammuz) can verdiği sırada akan kanlarıyla sulanan toprakta yeşeren bitkidir. Adonis, İbranice "efendi" anlamına gelen Tammuz (Türkçe Temmuz) adının Yunanca karşılığıdır. (6)

Sümer ve Hitit kaynaklı söylenceye göre, Adonis 6 ay Afrodit'in yanında yani yeryüzünde; 6 ay ise Persephone'nin yanında yani yeraltında yaşayan bir Tanrıdır. Adonis yeraltına girdiğinde yaz biter, kış başlar; yeryüzüne çıktığında ise toprakların bereketi tekrar gelir ve ilkbahar başlar. (7)

The Awakening of Adonis (ADONIS'İN UYANIŞI)- John William Waterhouse

Lübnan dağlarında, Nehri Adonis'te (Nehr-i İbrahim), aşk ve güzellik Tanrıçası, Venüs gezegeninin temsilcisi olan İhtar'ın (Astarte/İnanna/Afrodit) büyük bir tapınağı vardır ve İhtar bu tapınakta Adonis'e âşık olur. İhtar'ın Adonis'e olan aşkını kıskanan tanrılar Adonis'in üzerine bir yaban domuzu salarlar. Domuzun saldırısıyla yaralanan Adonis, İhtar'ın tapınağında kan kaybından can verir. Adonis'ten akan kanlarla sulanan toprakta Manisa laleleri denen bahar çiçekleri biter. Lübnan dağlarından çıkan Nehr-i İbrahim, ilkbaharda kıpkırmızı akar ve bu yüzden Adonis' in kanıyla akıyor denir. O yamaçlarda bulunan laleler de Adonis'in temsili olur. Adonis'e saldırıldığı sırada, sevgilisinin yaralandığını haber alan ve yardımına koşan İhtar'ın, yolda ayağına dikenler batar ve vücudunda yaralar açılır. Aşk Tanrıçası İhtar'ın yaralarından akan kanlar, civarda bulunan beyaz gülleri kırmızıya boyar: Tanrıçanın çiçeği olan beyaz gül, kırmızı güle dönüşmüş olur. Böylece, kırmızı lâle Adonis'in; kırmızı gül de Afrodit'in temsilcisi olarak görülmeye başlanır. (7)

Lâle kelimesinin kökenine baktığımızda, Prof. Dr. Ahmet Kartal, "Klâsik Türk Şiirinde Lâle" adlı eserinde, Batı dillerinde, lâlenin, 'tulip' adını, sarık manasına gelen Farsça "tülbend" kelimesinden aldığını söylemektedir. Halil Nihad (Boztepe) ise hazırladığı Nedîm Divanı'nın sonuna eklediği "Lügatçe" kısmında, 'lâle'nin, kırmızı ve kırmızılı bir çiçek olduğu için, Farsça kırmızı anlamına gelen "la'l"den türediğini söylemektedir. Lale kelimesi, Süleyman Uludağ'ın Tasavvuf Terimleri Sözlüğü kitabında ise şöyle geçer: "Lale (Farsça): 1. Marifetlerin neticesi olan temaşa. 2. Sevgilinin, aşğını yaralayan gül renkli çehresi." (8, 19).

İslam Tasavvufunda Lâle:

İslam Tasavvufunda lâle Allah'ı; gül ise Hz. Muhammed'i remzeder. İslam tasavvufunda Allah'ı remzeden lâle bitkisinin, mitolojide de, adı "Efendi" mânâsına gelen Güneş Tanrısı Adonis'i remzetmesi bir tesadüf değildir. Mitolojinin güneş Tanrısı Adonis ile tasavvuf geleneğinde ilahi aşkla yanarak, etrafına ziya saçarak can vermesiyle, adeta bir güneş (şems) olarak nitelenen, "Efendi" arasında çeşitli açılardan benzerlikler kurulabilir. Adonis, bir tanrıça değil, tanrıdır: yani erkektir; dölleyerek hayat kazandırandır. Tasavvuf geleneğinde de güneş ile remzedilen Efendi, Adonis gibi, "er" kişidir; yani dişinin (döllenebilir/hayat bulabilir olanın) karşısındaki erkektir (dölleyici/hayat verici olan).

Adonis'in bazı kaynaklarda Afrodit'in oğlu olarak geçmesi de mânidardır. Buna göre, Aşk (Afrodit), Güneş'i (Adonis'i); diğer bir tabirle, dişil olan (Afrodit), eril olanı (Adonis'i) doğurur. Başka bir deyişle de, Afrodit, kendi kanından -yani canından- olana âşık olur diyebiliriz.

Adonis söylencesinde dikkati çeken bir diğer nokta, Adonis'in güzelliği ve etrafında –aşk tanrıçası da dahil– âşıklarının olmasıdır. Tasavvuf geleneğinde ise, benzer şekilde, Efendi'nin güzelliği dillere destandır ve peşinde kendisine hayran âşıkları vardır. Âşıkların, maşukları olan Efendi'ye kavuşmak için düştükleri yolda sıkıntılara katlanmalarını sağlayan tek şey, aşklarıdır. Bu durum, Afrodit'in Adonis'e kavuşmak için koştuğu yolda gül dikenleri tarafından yara bere içinde kalmasına rağmen aşkının verdiği güçle yola devam etmesine benzer.

Nasıl ki Adonis'in gelmesiyle bahar gelir ve Adonis baharın müjdecisidir; lale de doğada baharın, yani yeniden dirilişin müjdecisi olan çiçektir. Efendi de bu açıdan laleye benzer; gelişi

hem kışın bitişinin hem de baharın dirilişinin müjdecisidir. Ve Efendi de lale gibi, eksi derecelerden etkilenmez ve donmaz.

Tasavvuf geleneğinde, İnsan-ı Kamil yani Efendi, Arap harfleri arasında Elif harfi ile remzedilir. Botanik âleminde de, tek dallı bir çiçek olması, gövde kısmının dimdik olması, soğanının dallanmayıp tek bir sap ve bir çiçek vermesinden ötürü lâle çiçeği ile Elif harfi arasında bir ilişki kurulabilir. Arap harfleriyle lâlenin yazılımı ile Allah kelimesinin yazılımı ile aynı harflerle yapılır: 1 Elif, 2 lâm, 1 he. Elif harfinin ebced değeri 1; lâm harfinin 30; he harfinin ise 5'tir. Buna göre, Lâle ile Allah kelimesinin ebced hesabıyla sayı değeri 66 eder. Bu sebepten, İslam tasavvufunda, lâlenin, Allah'ı ve onun birliğini ve güzelliğini simgelediği düşünülmüştür. Lâle, Arap harfleri ile yazıldığında (ل ال ه) tersten okunursa ortaya Hilâl yani Ay (ال ال) kelimesi çıkar.

Dolayısıyla burada kalb sanatı yapılmaktadır. Kalb sanatı, bir sözcüğün harflerinin yerlerini değiştirerek yapılan cinastır. Ancak, bu yolda ortaya çıkan yeni sözcüğün anlamlı olması gerekir.

Kalb sanatı iki ayrı şekilde yapılır. Bunlardan ilki, bir kelime tersten okunduğu zaman yine anlamlı bir kelimenin çıkmasıdır ki buna kalb-i kül denir: (8)

Hilâl: ه ل ا ل / Lâle : ل ا ل ه

İkincisi ise bir kelimenin harflerinin düzenli olarak değişmediği sanattır ki buna da kalb-i ba'z denir:

Allah : ل ا ل ل ه / Lâle : ل ا ل ه

Lâle harfinin tersten okunduğunda Hilâl kelimesini oluşturması oldukça mânidardır. Hilâl, mitolojide, Venüs gezegeninin simgesinde, erkeği temsil etmektedir. Babil kaynaklarında da, canlılığın erkek ilkesi olarak Adonis ve dişi ilkesi olarak da Astarte (İştar, Aştart) gösterilmektedir (9). Dolayısıyla bu durum, lâlenin eril olanı temsil ettiğine dair düşünceyi güçlendiren bir kanıt niteliğindedir.

İştar'ın temsil ettiği Venüs gezegeninin simgesinde, üstteki hilâl erkeği, alttaki artı işareti kadını, halka ise her iki yanında birbirini dengeleyen birer cinsiyetin bulunduğu bireyi temsil eder. Yunan mitolojisinde Hermes ve Afrodit, Hermafroditus adını verdikleri bir çocuk sahibi olurlar. Bu çocuk, hem erkek hem kadın organlarına sahip olan bir çocuktur. (10)

Lâle, klasik Türk edebiyatında, özellikle de şiirde renginden dolayı, kan, mum, şarap, yanak, yara, taç, kadeh, sevgilinin yüzü gibi unsurlara benzetilmiştir. Bunlarla birlikte, hizmetçi, insan, maşraba, mızrak gibi kelime ve kavramlarla da birlikte düşünülmüştür. (11)

Anadolu'da, lâleyi şiirlerinde ilk kez kullanan kişi Hz. Mevlâna Celaleddin Rumi'dir. (12) Hz. Mevlâna'nın lâle çiçeği ile ilgili şiirlerine örnek vermek gerekirse:

“Bize kadehsiz olarak, lâle renkli şarabı sun; sun da, gül, bizim kızarmış yüzümüzü görsün, secdeye kapansın.” (13)

“Mademki, aşk yoluna düştün gidiyorsun, eteğini topla; çünkü bu yolun toprağı kanla yoğrulmuştur. Görmüyor musun? Lâle, gül renkli etekliğiyle gidiyor. Ama topraktan kanlara bulanmış olarak bitiyor. Başkaldırıyor. Benim canım, o gönüle doğru kanat çırpıp gitmede; çünkü o, pek güzel, pek neşeli, pek ölçülü gidiyor.” (13)

“Sevgilinin, yüzlerce ilkbaharın gül bahçelerine benzeyen yüzünü görmezsem, lâle gibi gönlüme ateş düşer yanar, kararırım.” (14)

“Ecel gelip çattığı için yüzün safran gibi sararıp soldu ise üzülme, ötelerde erguvan renkli lâlelikte oturmaya başlarsın.” (14)

“Sen nesin? Nereden geldin? Nerelisin? Asıl vatanın neresidir? Nasıl bir cevhersin, madenin nerededir? Ancak, aşk yol gösterdi de beni çekti, sana getirdi. Bu yüzden ben önce aşkın kuluyum, kölesiyim. Sonra senin o elini, benim kan ağlayan gönlümün üstüne koydu da; "Bu kimindir?" diye sordu. Ben utanarak ona yavaşça; "Senindir." dedim. Sonra güzel gözleri ile gözlerime baktı. "Peki, bunlar nedir? Kimindir?" diye sordu. "Bunlar senin inciler saçan iki nemli bulutundur dedim. Zagferan renginde olan ve kan ağlayan gönlümü, lâle bahçesi sandı. Ona; "Ey gül yanaklı, yanılma, bu gördüğün lâle bahçesi değil, bunlar senin gül bahçesi gibi olan güzel yüzünün aksidir, nakşidir." dedim. (15)

“Onun güzel yüzünden, o gül yanaklarından şarap üstüne şarap içelim, biz de gül ve lâle gibi birbirimize yakın dost olalım. Çünkü dünyada dostluktan daha güzel bir şey yoktur”. (15)

“Bütün bağlar, bahçeler, gönülleri avlamak için tuzak olmuşlar; her yer yeşil bir renge bürünmüş! Gül ile lâle, ellerine şarap kadehlerini almışlar, insanlara sesleniyorlar: "Buraya gelin; neyiniz var, söyleyin!" diyorlar!” (15)

“Ey bizim yapma gücümüzü, cüz'î irademizi elimizden alan! Aslında, bizim irademiz yoktur; bizim irademiz Sen'sin! Biz, safran dalları gibiyiz; bizim lâle bahçemiz Sen'sin!” (15)

Lâlenin açtığı çiçek 6 yapraklıdır. Allah'ın zati sıfatları 6 tanedir; insan 6 yönlü bir varlıktır; Kâbe 6 yönlü bir geometrik yapıdır; Arapça'da velayeti sembolize eden Vav harfinin ebced değeri 6'dır; lalenin ebced değeri 66'dır; Allah'ın ebced değeri 66'dır.

Lâle, “sevgilinin, aşğını yaralayan gül renkli çehresidir”; lâle Elif'tir, lâle Efendi'dir; lâle Hakk cemalidir.

12. Yüzyıldan itibaren Anadolu'da yapılan mimari eserlerde ve çinilerde lâle motifi değişik renklerde ve sık sık kullanılmıştır. Lâle motifleri ile dikkat çeken bir mimari eser de, II. Selim'in emriyle Mimar Sinan tarafından Edirne'de yaptırılan ve yapımı 1568-1575 yılları arasında tamamlanan Selimiye Camii'dir.

Selimiye Camiinin içi (21)

Mimar Sinan, şaheseri Selimiye Camiisi için şunları söylemektedir:

“Kalfalığımı İstanbul’daki Şehzade Camisi’nde yaptım. Ustalığımı da Süleymaniye Camisi’nde tamamladım. Fakat bütün gücümü bu Sultan Selim Han Camisi’ne sarfedip uzmanlığımı gösterdim ve anlattım.”
(16)

Büyük bir mimari ustalık eseri olarak görülen Edirne’deki Selimiye Camii’nin mimari özelliklerinin bir kısmından bahsetmek gerekirse:

Selimiye Camii’nden önceki kubbeli yapılarda, asıl kubbe, kademeli yarım kubbelerin üzerinde yükselmesine rağmen, Selimiye Camii tek bir kubbe ile örtülmüştür.

Kubbe 8 sütuna dayanan bir kasnak üzerine oturtulmuştur. Kasnak, filayaklarına 6 metre genişliğinde kemerlerle bağlıdır. Minareler kubbeye yakındır ve bu durum, camiye göğe doğru uzanıyormuş gibi gösterir. Yapının, kuzeye, güneye ve avluya açılan 3 kapısı vardır. Selimiye Camiisinin üçer şerefeli dört minaresi vardır. Bu minarelerden aynı anda üç şerefeye de birbirini görmeden üç kişi çıkabilir. Birinci merdivenle birinci ve üçüncü şerefeye, ikinci merdivenle ikinci ve üçüncü şerefeye, üçüncü merdivenle doğrudan doğruya üçüncü şerefeye çıkılır. Aynı anda çıkan üç kişi birbirinin sesini duysa bile birbirlerini göremezler. Selimiye minarelerinin kubbeye olan uzaklıkları hep aynıdır. Büyük kubbenin tam altındaki hünkar mahfili, 12 mermer sütunludur ve 2 metre yüksekliğindedir. Selimiye’nin öncesinde ve sonrasında rastlanmayan biçimde, kubbenin tam altına, caminin merkezine yerleştirilen müezzin mahfili kendi başına bir mimari eserdir. (16)

Selimiye Camii Kubbesinin içten görünümü (21)

Selimiye camii müezzinler mahfili (24)

Müezzinler Mahfili, namaz kılınırken müezzinlerin, imamın tekbirlerini, arka saflara duyurmak için, tekrarladıkları yerdir. Selimiye'nin içindeki sembolik yeri, altındaki şadırvanı ve kalemişi süslemeleri ile benzersizdir. Yüksekliği 18 m., boyutları ise 6x6 olup; 12 mermer ayak üzerine kondurulmuş bir ahşap yapıdır. Müezzinler mahfelinin kuzeydoğu yönünde, köşedeki mermer ayağında, küçük bir ters lale motifi bulunur. Müezzinler Mahfeli'ndeki ters lale dahil, Selimiye çinilerinde değişikboy, renk ve biçimde 101 ayrı türde lale motifi kullanıldığı tesbit edilmiştir. (16)

Müezzinler mahfilindeki ters lale motifi (25)

Müezzinler mahfilinin camiinin tam ortasına inşa edilmesi ve boyutlarının 6x6 olması, kabeyi; 12 ayak üzerine oturtulması, 12 imamı; altındaki şadırvan ilmi ledün suyunu; ters lale motifi ise İnsan-ı Kâmilî çağrıştırmaktadır.

İşlenen ters lale motifinde, lale bitkisinin 4 yaprağı vardır ve lalenin kökleri yukarıdadır. 4 yapraklı olup da kökleri üst tarafta bulunan canlı, insandır. İnsanın 4 yaprağı vardır: 2 el + 2 bacak ve insanın yaşamını sağlayan kökleri de üst tarafta yani başında bulunur ki bu da beyndir.

Kökleri ve soğanı arzda; çiçeği ve meyveleri ise arzda olan lâle, İnsan-ı Kâmil'dir.

“Secdeye varmış insan'dır.”

KAYNAKÇA

1. Hakverdiođlu, M. (2008). *Lâle Devri ve Lâle İsimleri*. Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. Sayı 3 / 4. 26 Kasım 2009, http://turkoloji.cu.edu.tr/ESKI%20TURK%20%20EDEBIYATI/metin_hakverdioglu_lale_devri_lale_isimleri.pdf
2. Karakaş, R. (26 Mart 2005) *Osmanlılarda Lâle Kültürü*. 26 Kasım 2009, http://lidya.hacettepe.edu.tr/~b0152659/public_html/osmanlidalalekulturu.htm
3. Efsanelerin Çiçeği Lâle. (b.t.). 26 Kasım 2009, <http://www.cicekansiklopedisi.com/cicek/1225-Efsanelerin-cicegi-lale.html>
4. T. C. Çevre ve Orman Bakanlığı. (2007). *2006 Yılı Hakkari İl Çevre ve Durum Raporu*. 26 Kasım 2009, http://www.cedgm.gov.tr/icd_raporlari/hakkariicd2006.pdf
5. Bekleyen, O. (4 Mayıs 2009). *İki Dinin Kutsal Çiçeği "Ters" Lâle*. Hürriyet. 26.11.2009, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/11572941.asp>
6. Erhat, A. (1993). *Mitoloji Sözlüğü*. (5. Baskı) İstanbul: Remzi Kitabevi.
7. Altaylı, F. (Yapımcı). 5 Nisan 2009. *Teke Tek*. (televizyon programı). İstanbul: Haberturk.
8. Tak, S. (15 Kasım 2008). *Tasavvufta Lâleye Bakış*. Ney Dergisi, 4. 26 Kasım 2009. http://www.neyforum.biz/Neydergisi/sayi_4/index4.html
9. Adonis (b.t.). 26 Kasım 2009, <http://www.felsefeekibi.com/mitoloji/adonis.html>
10. *Venus Sembolü*. (b.t.). 26 Kasım 2009, http://tr.wikipedia.org/wiki/Ven%C3%BCs_sembol%C3%BC
11. Önal, S. (2009). *Klasik Türk Edebiyatında Lâle ve Edebi Bir Tür Örneđi Olarak Lâle Şiirleri*. Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. Sayı 4 / 2 . 26 Kasım 2009, http://turkoloji.cukurova.edu.tr/ESKI%20TURK%20%20EDEBIYATI/sevda_onal_lale_siirleri.pdf
12. Yıldırım, I. P. (2004). *Lâle Devrinde Kültür ve Edebiyat*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi
13. Can, Ş. (2000). *Divan-ı Kebir Seçmeler 1*. (1. Baskı). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
14. Can, Ş. (2000). *Divan-ı Kebir Seçmeler 2*. (1. Baskı). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
15. Can, Ş. (2000). *Divan-ı Kebir Seçmeler 3*. (1. Baskı). İstanbul: Ötüken Neşriyat
16. Usal, A. (25 Aralık 2006). *Selimiye Camii*. Edirne Vergi Dairesi Başkanlığı. 26 Kasım 2009, <http://www.edirnevdb.gov.tr/kultur/pdf/selimiye.pdf>
17. Kanar, M. (22 Aralık 2003). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. 26 Kasım 2009, <http://www.sevde.de/OsmanliTurkcesiSozlugu.pdf>
18. Filiz, L. (2008). *Noktanın Sonsuzluđu Birinci Kitap* (9. Baskı). İstanbul: Pan Yayıncılık
19. Uludağ, S. (2001). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü* (2. Baskı). İstanbul: Kabalcı Yayınları
20. Şeyban, L. (2007). *Osmanlı Dönemi Taraklı Mezar Taşları ve Kitabeleri*. Sakarya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları. 26 Kasım 2009, <http://www.sakarya.bel.tr/pictures/upload/tarakli.pdf>
21. *Sultan Selim Camiisi* (b.t.) ÇEKÜL Çevre ve Kültür Deđerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı. 26 Kasım 2009, <http://www.sinanasaygi.org/eserler.asp?action=eserDetay&ID=172>
22. Panoramik Türkiye Fotoğrafları. (b.t.) 26 Kasım 2009, http://www.360tr.com/22_edirne/selimiye/
23. İnsana Dair Efsaneler, Destanlar, il il efsane, Mit, Söylenceler. (Şubat 2008). <http://www.efsanemit.com/2008/02/ters-lale.html>
24. (b.t.) 26 Kasım 2009, <http://imgtr.fotokritik.com/photos/lowres/2/2/7/227367/a8f15c4f4c3cc07f1c96a6856084a922.jpg>
25. Selimiyecamii.com (b.t.) 26 Kasım 2009, <http://www.selimiyecamii.com>